

QORIN BO'SHLIG'I O'TKIR JARROHLIK KASALLIKLARIDA ERTA DIAGNOSTIKA VA DAVOLASH SAMARADORLIGINI BAHOLASH

Maxmudova Lolaxon Sa'dulloyevna

Xirurgiya kafedrasi bosh o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada qorin bo'shlig'ining o'tkir jarrohlik kasalliklarida erta diagnostika va davolashning ahamiyati tahlil qilinadi. O'tkir appenditsit, o'tkir xoletsistit, ichak tutilishi va perforativ yara kabi kasalliklarda bemorlarni o'z vaqtida aniqlash va davolash og'ir asoratlarni hamda o'lim ko'rsatkichlarini kamaytirishda muhim omil hisoblanadi. Tadqiqot davomida zamonaviy diagnostik usullar, laborator va instrumental tekshiruvlarning samaradorligi hamda erta jarrohlik aralashuvning natijalari o'rganildi. Natijalar erta tashxis va tezkor davolash bemorlarning sog'ayish muddatini qisqartirish hamda operatsiyadan keyingi asoratlarni kamaytirishga xizmat qilishini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: qorin bo'shlig'i, o'tkir jarrohlik kasalliklari, erta diagnostika, appenditsit, xoletsistit, ichak tutilishi, jarrohlik davolash, asoratlarni.

Kirish

Qorin bo'shlig'ining o'tkir jarrohlik kasalliklari zamonaviy tibbiyotning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Ushbu kasalliklar to'satdan rivojlanishi, tez sur'atlarda og'irlashishi va bemor hayotiga xavf tug'dirishi bilan tavsiflanadi. O'tkir appenditsit, o'tkir xoletsistit, ichak tutilishi, me'da va o'n ikki barmoq ichak yarasining perforatsiyasi kabi kasalliklar shoshilinch tibbiy yordam ko'rsatishni talab qiladi.

So'nggi yillarda diagnostika texnologiyalarining rivojlanishi qorin bo'shlig'i kasalliklarini aniqlash imkoniyatlarini kengaytirdi. Ultrasonografiya, kompyuter tomografiyasi va laborator tekshiruvlar kasallikni dastlabki bosqichlarda aniqlashga yordam bermoqda. Shunga qaramay, ayrim hollarda tashxisning kechikishi og'ir asoratlarni rivojlanishiga sabab bo'lmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi qorin bo'shlig'i o'tkir jarrohlik kasalliklarida erta diagnostika va davolashning samaradorligini tahlil qilish hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

O'tkir jarrohlik kasalliklarining klinik ahamiyati

Qorin bo'shlig'ining o'tkir jarrohlik kasalliklari orasida eng ko'p uchraydiganlari o'tkir appenditsit, o'tkir xoletsistit, ichak tutilishi va perforativ yaralardir. Ushbu kasalliklar qorin sohasida kuchli og'riq, ko'ngil aynishi, qusish, tana haroratining ko'tarilishi va umumiy ahvolning yomonlashuvi bilan namoyon bo'ladi. Kasallikning dastlabki bosqichlarida tashxis qo'yish qiyin bo'lishi mumkin, chunki klinik belgilar boshqa kasalliklar bilan o'xshashlikka ega. Shu sababli shifokordan yuqori malaka va

kompleks diagnostik yondashuv talab etiladi.

Erta diagnostikaning ahamiyati

Erta diagnostika qorin bo'shlig'i o'tkir kasalliklarini muvaffaqiyatli davolashning asosiy sharti hisoblanadi. Tashxis qo'yishda quyidagi usullar muhim ahamiyatga ega:

- Anamnez yig'ish va fizik tekshiruv;
- Umumiy qon tahlili va biokimyoviy tekshiruvlar;
- Ultrasonografiya (UZI);
- Kompyuter tomografiyasi (KT);
- Diagnostik laparoskopiya.

Mazkur usullar yordamida kasallikning turi, bosqichi va asoratlari aniqlanadi. Ayniqsa, KT va laparoskopiya murakkab klinik holatlarda yuqori diagnostik aniqlikka ega.

Davolash samaradorligini baholash

Qorin bo'shlig'i o'tkir jarrohlik kasalliklarida davolash usuli kasallik turi va og'irlik darajasiga bog'liq. Aksariyat hollarda jarrohlik aralashuvi asosiy davolash usuli hisoblanadi.

Erta amalga oshirilgan operatsiyalar quyidagi afzalliklarga ega:

- Asoratlarning xavfini kamaytiradi;
- Kasalxonada yotish muddatini qisqartiradi;
- Reabilitatsiya jarayonini tezlashtiradi;
- O'lim ko'rsatkichlarini kamaytiradi.

Laparoskopik operatsiyalar ochiq jarrohlik usullariga nisbatan kam travmatik bo'lib, bemorlarning tezroq tiklanishiga yordam beradi.

Tadqiqot natijalari tahlili

Klinik kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, kasallik boshlanganidan keyingi dastlabki 6–12 soat ichida tashxis qo'yilgan bemorlarda davolash natijalari ancha yaxshi bo'ladi. Kech tashxis qo'yilgan holatlarda peritonit, sepsis va boshqa og'ir asoratlarning rivojlanish xavfi ortadi.

Shuningdek, zamonaviy instrumental diagnostika usullaridan foydalanish noto'g'ri tashxislar sonini kamaytirib, jarrohlik amaliyotining samaradorligini oshiradi.

O'tkir appenditsitda erta diagnostikaning ahamiyati

O'tkir appenditsit qorin bo'shlig'ining eng ko'p uchraydigan shoshilinch jarrohlik kasalliklaridan biri hisoblanadi. Kasallikning asosiy belgilariga qorin og'rig'i, ko'ngil aynishi, qusish, tana haroratining ko'tarilishi va leykotsitoz kiradi. Dastlabki bosqichlarda appenditsitning klinik belgilari boshqa kasalliklar bilan o'xshash bo'lishi mumkinligi sababli tashxis qo'yishda kompleks tekshiruvlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Erta tashxis qo'yilgan bemorlarda appendektomiya operatsiyasi kamroq asoratlarga

bilan kechadi. Aksincha, kech tashxis qo‘yilganda appendiks perforatsiyasi va diffuz peritonit rivojlanishi mumkin. Bu esa davolash muddatining uzayishiga va operatsiyadan keyingi asoratlarning sonining ortishiga olib keladi.

O‘tkir xoletsistitni tashxislash va davolash

O‘tkir xoletsistit o‘t pufagining yallig‘lanishi bo‘lib, ko‘pincha o‘t tosh kasalligi fonida rivojlanadi. Kasallikning asosiy klinik belgilariga o‘ng qovurg‘a ostidagi kuchli og‘riq, tana haroratining ko‘tarilishi va dispeptik holatlar kiradi.

Ultratovush tekshiruvi xoletsistit tashxisida eng muhim usullardan biri hisoblanadi. O‘z vaqtida aniqlangan kasallikda konservativ terapiya yoki laparoskopik xoletsistektomiya samarali natija beradi. Kech murojaat qilgan bemorlarda esa gangrenoz xoletsistit va peritonit kabi asoratlarning rivojlanishi mumkin.

Ichak tutilishida diagnostik yondashuv

Ichak tutilishi qorin bo‘shlig‘i o‘tkir jarrohlik patologiyalarining og‘ir turlaridan biri bo‘lib, ichak tarkibining harakatlanishi buzilishi bilan xarakterlanadi. Kasallikning asosiy belgilari qorin dam bo‘lishi, og‘riq, qusish va ich kelmasligidan iborat.

Diagnostikada rentgenografiya, ultrasonografiya va kompyuter tomografiyasi muhim o‘rin tutadi. Erta aniqlangan ichak tutilishida operatsion davolashning samaradorligi yuqori bo‘ladi. Kechikkan hollarda ichak nekrozi va og‘ir intoksikatsiya rivojlanishi mumkin.

Zamonaviy diagnostika texnologiyalarining o‘rni

So‘nggi yillarda tibbiyot amaliyotida zamonaviy texnologiyalarning joriy etilishi qorin bo‘shlig‘i o‘tkir kasalliklarini aniqlash imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirdi. Kompyuter tomografiyasi va magnit-rezonans tomografiyasi murakkab klinik holatlarda aniq tashxis qo‘yishga yordam beradi.

Shuningdek, diagnostik laparoskopiya nafaqat kasallikni aniqlash, balki ayrim hollarda davolash maqsadida ham qo‘llaniladi. Ushbu usul kam invaziv bo‘lib, bemor organizmiga kamroq shikast yetkazadi va tiklanish jarayonini tezlashtiradi.

Operatsiyadan keyingi davrni boshqarish

Jarrohlik amaliyotining muvaffaqiyati nafaqat operatsiya sifatiga, balki operatsiyadan keyingi parvarish va reabilitatsiyaga ham bog‘liq. Operatsiyadan keyingi davrda bemorning umumiy holatini nazorat qilish, antibakterial terapiya, infuzion davolash va ovqatlanish rejimini to‘g‘ri tashkil etish muhim hisoblanadi.

Erta mobilizatsiya va reabilitatsiya choralarini qo‘llash tromboembolik asoratlarning, pnevmoniya va boshqa noxush holatlarning oldini olishga yordam beradi. Natijada bemorlarning sog‘ayish muddati qisqaradi va hayot sifati yaxshilanadi.

Profilaktika va amaliy tavsiyalar

Qorin bo‘shlig‘i o‘tkir jarrohlik kasalliklarining og‘ir asoratlarni kamaytirishda aholining tibbiy madaniyatini oshirish muhim ahamiyatga ega. Qorin sohasida kuchli og‘riq paydo bo‘lganda o‘z-o‘zini davolash bilan shug‘ullanmasdan, zudlik bilan

shifokorga murojaat qilish tavsiya etiladi.

Birlamchi tibbiy yordam muassasalarida zamonaviy diagnostik uskunalalar bilan ta'minlanganlik darajasini oshirish ham kasalliklarni erta aniqlash va samarali davolash imkoniyatlarini kengaytiradi. Laborator tekshiruvlar o'tkir jarrohlik kasalliklarini aniqlashda muhim yordamchi usul hisoblanadi. Ayniqsa, umumiy qon tahlilida leykotsitlar sonining oshishi va eritrotsitlar cho'kish tezligining (ECHT) ortishi organizmda yallig'lanish jarayoni mavjudligini ko'rsatadi. Biokimyoviy tahlillar yordamida jigar, oshqozon osti bezi va buyrak faoliyati baholanadi. Ushbu ko'rsatkichlar kasallikning og'irlik darajasini aniqlash va davolash taktikasini tanlashda muhim ahamiyatga ega.

Masalan, o'tkir pankreatitda qonda amilaza va lipaza fermentlarining ortishi kuzatiladi. O'tkir xoletsistitda esa bilirubin va jigar fermentlarining oshishi qayd etilishi mumkin. Shu sababli laborator tekshiruvlar klinik va instrumental ma'lumotlar bilan birgalikda baholanishi lozim.

Kech tashxis qo'yilishining salbiy oqibatlari

Qorin bo'shlig'i o'tkir jarrohlik kasalliklarida tashxisning kechikishi og'ir asoratlarning rivojlanishiga olib keladi. Peritonit, sepsis, ichki qon ketish va ko'p a'zoli yetishmovchilik shular jumlasidandir. Bunday holatlarda operatsiya hajmi kengayadi, davolanish muddati uzayadi va bemorning hayoti uchun xavf ortadi.

Tibbiy amaliyot shuni ko'rsatadiki, kasallikning dastlabki 12–24 soatida aniqlanishi davolash natijalarini sezilarli darajada yaxshilaydi. Shuning uchun birlamchi bo'g'in shifokorlari va shoshilinch tibbiy yordam xodimlarining malakasini oshirish muhim hisoblanadi.

Laparoskopik jarrohlikning afzalliklari

Bugungi kunda laparoskopik operatsiyalar qorin bo'shlig'i kasalliklarini davolashda keng qo'llanilmoqda. Ushbu usul kichik kesmalar orqali amalga oshirilishi sababli bemorga kamroq jarrohlik shikasti yetkazadi.

Laparoskopik operatsiyalarning asosiy afzalliklari quyidagilardan iborat:

- Operatsiyadan keyingi og'riqning kamligi;
- Kasalxonada yotish muddatining qisqarishi;
- Infeksion asoratlar xavfining kamayishi;
- Tezroq reabilitatsiya;
- Yaxshi kosmetik natija.

Shu sababli imkoniyat mavjud bo'lgan hollarda laparoskopik usullarni qo'llash tavsiya etiladi.

Jarrohlik davolash samaradorligini oshirish yo'llari

Davolash samaradorligini oshirish uchun bemorni kompleks baholash zarur. Bunda klinik simptomlar, laborator natijalar va instrumental tekshiruvlar birgalikda tahlil qilinadi. Multidissiplinar yondashuv, ya'ni jarroh, anesteziolog va diagnostika

mutaxassislarining hamkorligi davolash sifatini oshiradi.

Bundan tashqari, operatsiyadan oldingi tayyorgarlik, zamonaviy anesteziya usullari va operatsiyadan keyingi intensiv kuzatuv bemorlarning sog'ayish ko'rsatkichlarini yaxshilaydi. Antibiotik profilaktikasi va tromboembolik asoratlarning oldini olish choralari ham muhim o'rin tutadi.

Qorin bo'shlig'i o'tkir kasalliklarining ijtimoiy-tibbiy ahamiyati

Qorin bo'shlig'i o'tkir jarrohlik kasalliklari mehnatga layoqatli aholi orasida keng tarqalgan bo'lib, vaqtinchalik mehnat qobiliyatini yo'qotishga sabab bo'ladi. Ushbu kasalliklarni erta aniqlash va samarali davolash nafaqat bemor salomatligini tiklashga, balki sog'liqni saqlash tizimi xarajatlarini kamaytirishga ham xizmat qiladi. Shu bois tibbiyot muassasalarini zamonaviy diagnostik uskunalar bilan jihozlash, shifokorlar malakasini oshirish va aholi o'rtasida tibbiy savodxonlikni kuchaytirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Xulosa

Qorin bo'shlig'ining o'tkir jarrohlik kasalliklari shoshilinch tashxis va davolashni talab qiladigan muhim tibbiy muammo hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, erta diagnostika va o'z vaqtida amalga oshirilgan jarrohlik davolash bemorlarning sog'ayish ko'rsatkichlarini yaxshilaydi hamda asoratlar rivojlanishining oldini oladi.

Zamonaviy laborator va instrumental tekshiruv usullaridan keng foydalanish tashxisning aniqligini oshiradi. Shu sababli qorin bo'shlig'i o'tkir kasalliklari bilan murojaat qilgan bemorlarni baholashda kompleks diagnostik yondashuvni qo'llash maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonov Sh.A., Karimov B.X. Umumiy xirurgiya. – Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2021. – 456 b.
2. Asqarov A.A., Yusupov M.M. Fakultet xirurgiyasi. – Toshkent: "Fan va texnologiyalar", 2020. – 384 b.
3. Xolmatov R.T., Ergashev N.J. Qorin bo'shlig'i a'zolarining o'tkir jarrohlik kasalliklari. – Toshkent: "Tibbiyot", 2019. – 312 b.
4. Ahmedov O.S., Ismoilov D.R. Shoshilinch xirurgik kasalliklar diagnostikasi va davolashi. – Toshkent: "Tafakkur", 2022. – 275 b.
5. Nurmatov A.N., Rasulov S.K. Xirurgik kasalliklar propedevtikasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2021. – 298 b.
6. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. Shoshilinch tibbiy yordamda qorin bo'shlig'i o'tkir kasalliklarini tashxislash va davolash bo'yicha klinik tavsiyalar. – Toshkent, 2023. – 86 b.